

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2022-302-1-49

ЧЕРЕП О. Г.

<https://orcid.org/0000-0002-3098-0105>

e-mail: cherep2508@gmail.com

ЧЕХОВСЬКА В.С.

e-mail: lera.chehovskaya@gmail.com

Запорізький національний університет

СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ЗАДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Актуальною проблемою, що постає перед Україною є обґрунтування необхідності стимулювання інвестиційних процесів для підвищення її конкурентоспроможності та завоювання міцних позицій на міжнародному ринку. Адже забезпечення конкурентоспроможності економіки є пріоритетним завданням будь-якої держави, яка дбає про місце на світовому ринку та своє економічне зростання. Рівень інвестицій значно залежить від економічної привабливості підприємств України, адже конкурентоспроможні підприємства це важливий фактор успіху інвесторів.

Формування інвестиційної привабливості країни необхідно для забезпечення її конкурентоспроможності, вирішення соціальних проблем. Ефективне використання в національній економіці прямих іноземних інвестицій може стати важливим чинником прискорення темпів економічного зростання, оптимізації відтворювальної структури господарства, вирішенню багатьох інших стратегічних завдань. Накопичені іноземні інвестиції — це один із показників, що відображає рівень ступінь інтеграції країни у світову економіку, розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків та прагнення до створення відкритої, експорт орієнтованої моделі економіки. Україна істотно відстає в цьому плані від більшості країн з перехідною економікою.

У роботі представлені результати досліджень провідних організацій щодо інвестиційної привабливості України у 2020 році. Встановлено, що підвищення конкурентоспроможності країни має за собою, як наслідок, збільшення інвестицій. Визначено, що необхідність сталого економічного зростання, що сприяє підвищенню продуктивності, залишається критично важливим для підвищення рівня життя. Запропоновано шляхи покращення інвестиційного клімату України. Результатами роботи є система пропозицій для покращення інвестиційної активності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інвестиційна політика, інвестиційні процеси, інвестиції, інвестиційна привабливість підприємства.

OLEKSANDR CHEREP, LERA CHEHOVSKAYA

Zaporizhia National University

STIMULATION OF INVESTMENT PROCESSES IN THE ECONOMY OF UKRAINE IN ORDER TO INCREASE ITS COMPETITIVENESS

An urgent problem facing Ukraine is the justification of the need to stimulate investment processes to increase its competitiveness and gain a strong position in the international market. After all, ensuring the competitiveness of the economy is a priority of any state that cares about its place in the world market and its economic growth. The level of investment significantly depends on the economic attractiveness of Ukrainian enterprises, as competitive enterprises are an important factor in the success of investors. The formation of the country's investment attractiveness is necessary to ensure its competitiveness, solve social problems. Effective use of foreign direct investment in the national economy can be an important factor in accelerating economic growth, optimizing the reproductive structure of the economy, solving many other strategic tasks. Accumulated foreign investment is one of the indicators that reflects the level of integration of the country into the world economy, the development of its foreign economic relations and the desire to create an open, export-oriented model of the economy. Ukraine lags far behind most countries with economies in transition in this regard.

The paper presents the results of research by leading organizations on the investment attractiveness of Ukraine in 2020. It is established that increasing the country's competitiveness entails an increase in investment. It is determined that the need for sustainable economic growth, which contributes to increased productivity, remains critical to improving living standards. Ways to improve the investment climate in Ukraine are proposed. The results of the work are a system of proposals to improve investment activity.

Key words: competitiveness, investment policy, investment processes, investments, investment attractiveness of the enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Світ знаходиться на переломному етапі в соціальній, екологічній та економічній сферах. Уповільнений ріст, зростаюча нерівність і прискорена зміна клімату створюють умови для відповідної реакції проти капіталізму, глобалізації, технологій і еліт. В системі міжнародного управління спостерігається тупик, а зростаюча торгова і геополітична напруженість посилюють невизначеність. Це стримує інвестиції та збільшує ризик шоків пропозиції: збоїв в глобальних ланцюжках поставок, раптових стрибків цін або перебоїв в доступності ключових ресурсів.

Іноземні інвестиції мають вагомe значення для розвитку країни, адже вони активізують інвестиційний та інноваційний процеси, сприяють розвитку малого і середнього бізнесу, що, в свою чергу, підвищує продуктивність праці й у кінцевому результаті зростає рівень добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поглиблену увагу дослідженням проблеми інвестиційної політики підприємств приділяли такі вчені як Мойсеєнко І. [1], Адлер О., Лесько О., Небава М. [2], Романчук З. [3], Сірик Г. М., Тимченко І. [4], Коваль Н., Терпель Л., Шваб К. [5].

Науковці зазначають, що підвищення конкурентоспроможності країни призведе до збільшення інвестицій в Україні. Більшість дослідників вважає, що корумпованість держави з недобросовісною конкуренцією та недосконале законодавство негативно впливає на інвестиційну політику.

Потребують уваги питання розробки ефективної державної стратегії щодо пріоритетних напрямків розвитку та залучення інвестицій задля розвитку підприємств.

Формування цілей статті

Метою статті є дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності в Україні, виявлення сильних та слабких сторін інвестиційного клімату України та надання пропозицій щодо його покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інвестиційний процес – це складний комплекс робіт, який включає визначення об'єкта інвестування, залучення фінансових коштів та здійснення контролю за їх використанням. Інвестиційний процес починається з моменту надання інвестором коштів на виконання певних програм, заходів.

Інвестиційний процес у державі з ринковою економікою здійснюється за такими принципами:

- а) необхідність визнання довгострокових і середньострокових циклів інвестиційної активності;
- б) взаємодія місцевих, галузевих, регіональних та національних економічних циклів інвестиційної діяльності;
- в) формування ринкових важелів в інвестиційній сфері одночасно з аналогічними процесами в інших секторах економіки;
- г) логічність і цілісність інвестиційного процесу;
- д) безперервність у здійсненні конкретних видів діяльності, пріоритетність коштів для здійснення інвестиційного процесу [1].

Цілями раціональної інвестиційної політики є: стимулювання підприємництва; мінімізація ризикованості бізнесу в державі; підтримка реалізації проектів, необхідних для інтенсивного економічного розвитку держави; створення сприятливого ділового клімату; спрощення процедури входження в державну економіку для іноземних інвесторів; удосконалення соціально-гуманітарної сфери.

Через обмеженість власних інвестиційних ресурсів, важливим напрямком інвестиційної політики є залучення приватних та іноземних інвестицій.

Для тих підприємств й організацій, що є відносно незалежними від інвестиційної політики держави, формування її напрямів здійснюється на основі цілей компанії. Наприклад: покращення умов праці чи інші заходи, що збільшать прибуток підприємств і організацій, вдосконалення технічної оснащеності виробництва чи системи управління підприємством [2].

У сучасній ринковій економіці держава має найбільший вплив на інвестиційну діяльність. Головною метою державного регулювання є забезпечення ефективності функціонування економіки. В умовах ринкового типу держава не має шкодити ринку. За допомогою регулювання держава виконує комплекс таких важливих функцій як: забезпечення конкурентоспроможності економіки та захист національного виробництва; соціально справедливий перерозподіл доходів; згладжування впливу економічних циклів на національну економіку [3].

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» «державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності» [4].

Найважливішою передумовою конкурентоспроможності країни є активна діяльність держави, яка визначає та реалізує стратегію конкурентоспроможності, встановлює правила ринкових відносин. Оскільки конкурентоспроможність є невід'ємною частиною глобального розвитку країни, пропонуємо її розглянути як процес отримання переваг за макроекономічними показниками, підвищення добробуту населення, свободи ведення бізнесу в сучасному економічному просторі, що дозволяє в умовах міжнародної інтеграції мати економічне зростання, яке направлене на забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

Рівень інвестицій значно залежить від економічної привабливості підприємств України, адже конкурентоспроможні підприємства це важливий фактор успіху інвесторів. На думку засновника та виконавчого керівника Всесвітнього економічного форуму Клауса Шваба: «Ті країни, які включають у свою економічну політику акцент на інфраструктуру, навички, дослідження та розробки, і підтримують тих, хто залишився позаду, більш успішні в порівнянні з тими, що зосереджені лише на традиційних факторах росту» [5].

Основною проблемою залучення коштів в Україну є поганий інвестиційний клімат. На інвестиційному ринку існує низка проблем, серед яких можна виділити високий рівень інфляції, великі податки, у тому числі мито, нестабільність політичної ситуації, залежність ринків від ціноутворення на імпортований товар, нестабільна політична ситуація, зavelикий показник бюджетного дефіциту, що не дає змогу Україні вийти на ринки боргового капіталу. Також негативними чинниками виступають борг країни; залежність від зовнішніх ринків ціноутворення на імпортований товар; низький рівень довіри у фінансовій сфері [6].

За даними опитування іноземних інвесторів, що проводили Європейська Бізнес Асоціація, Dragon Capital та Центр економічної стратегії у листопаді 2020 року, визначено, що найбільшою перешкодою для інвестування є недовіра до судової системи та корупція з оцінками 8,5 та 8,2 відповідно (чим ближче показник до 10 балів, тим суттєвішою є перешкода). Також 117 респондентів відзначили негативний вплив на інвестиційні процеси монополію ринків та захоплення влади олігархами, нестабільне законодавство тощо. Наведені проблеми на рисунку 1 залишаються такими ж протягом останніх п'яти років, лише змінюються їхні позиції у рейтингу за важливістю.

Незважаючи на вищезгадані проблеми, Україна має досить значний потенціал. У країні є кваліфікована та недорога робоча сила, розвинена транспортна інфраструктура, вигідне географічне розташування, наявність природних ресурсів, велике сільське господарство.

У 2020 році, як і в попередньому, Міжнародне рейтингове агентство Moody's підвищило кредитний рейтинг України. До основних кредитних переваг України відносяться помітний прогрес в реформуванні, поступове відновлення її валютних резервів та значне скорочення дефіциту поточного рахунку.

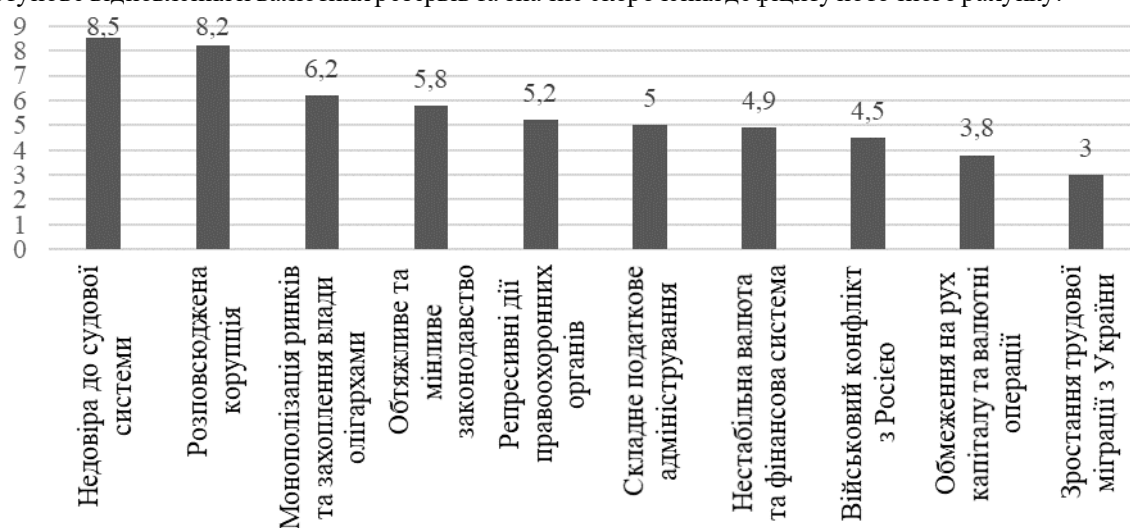

Рис. 1. Найбільші перешкоди для іноземних інвесторів в Україні

Джерело: Складено автором за даними [7]

Кредитний профіль підтримується поліпшенням макроекономічної стабільності, наприклад, більш сприятливою динамікою інфляції, яка допомогла створити більш збалансований і сильний профіль зростання в останні роки, говорить в новому звіті Moody's Investors Service.

Помітний прогрес в реформуванні з 2014 року, такий як повне очищення банківського сектора, підвищення гнучкості обмінного курсу і наявність профіциту первинного бюджету, додатково підтримали визначення грошово-кредитної і податково-бюджетної політики. Поступове відновлення валютних резервів України і значне скорочення структурного дефіциту поточного рахунку також знизили її вразливість перед зовнішніми шоками. Нова програма МВФ також допоможе полегшити короткострокові проблеми з фінансуванням, зберігаючи при цьому підвищені рівні резервів і закріплюючи недавній прогрес реформ.

Слабкі сторони кредитоспроможності України Moody's виділило постійні проблеми управління через слабе верховенство закону і контролю над корупцією в поєднанні з послужним списком дефолтів. Відстрочені і незавершені структурні реформи також не дозволили країні повністю розкрити свій економічний потенціал, про що свідчить нерівномірне дотримання Україною програм підтримки МВФ. Економіка також залишається схильною до негативних демографічних тенденцій. Крім того, постійна залежність України від міжнародних кредиторів, які допомагають фінансувати великі зовнішні платежі, також збільшує зовнішню вразливість і ризики ліквідності. Нарешті, зберігаються і політичні ризики, пов'язані як з нестабільною внутрішньою політикою, так і з геополітичною напруженістю у відносинах з Росією [7].

Основними загальнодержавними заходами покращення інвестиційної активності можна визначити наступні:

- усунути негативні чинники правового характеру на законодавчому та виконавчому рівнях влади, які унеможливають ефективне регламентування підприємницької діяльності у залученні та освоєнні інвестицій;
- оптимізувати фіскальну систему та звести до мінімуму авансові платежі, застосувати касовий метод справляння дохідної частини бюджетів;
- забезпечити гнучку податкову політику з метою підвищення зацікавленості інвесторів; доцільним буде звільнити від оподаткування інвестиції впродовж першого року;
- удосконалити порядок сплати мита і зборів при надходженні іноземних інвестицій в Україну;
- впровадити судову реформу, щоб усі були рівні перед законом, а не вибірково;
- створити систему правового захисту іноземних інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів, гарантувати захист інвестицій згідно Всесвітнього економічного форуму;
- спростити процедури оформлення документів, що необхідні для реалізації інвестиційних проектів;
- звільнити з управлінських посад близьких людей та залучити професійних менеджерів задля підвищення інвестиційного рівня підприємств, фірм, організацій;
- створити сприятливе середовище для розвитку науковців, щоб припинити їх відтік закордон та реалізовувати інтелектуальний потенціал у середині країни.

Набули подальшого розвитку: шляхи реалізації інвестиційної політики держави, які пов'язані з удосконаленням конкурентоспроможності; удосконалення консультативної та аналітичної роботи у сфері інвестування; удосконалення функціонування інфраструктури ринку інвестицій; усунення порушень антимонопольного законодавства; гарантування прав усіх учасників інвестиційного процесу; усунення протиріччя в існуючому інвестиційному законодавстві; спрощення процедури оформлення документів, що необхідні для реалізації інвестиційних проектів; сприяння чесній конкуренції між інвесторами [7].

Для найменш розвинених країн і тих, що розвиваються, їх крихка економічна основа робить їх дуже вразливими для потрясінь. З огляду на уповільнення темпів скорочення масштабів крайньої бідності і того, що майже половина людства все ще намагається задовольнити основні потреби, в доповіді з Економічного форуму йдеться про те, що необхідність сталого економічного зростання, що сприяє підвищенню продуктивності, залишається критично важливим для підвищення рівня життя.

Паралельно розгортається кліматична криза, що вимагає невідкладних, рішучих і скоординованих дій з боку політиків. Підтримка економічного зростання будь-якою ціною не може бути єдиною метою.

Стійке економічне зростання залишається найнадійнішим шляхом з убогості і основним двигуном людського розвитку. Протягом останнього десятиліття зростання було стриманим і як і раніше нижче потенціалу в більшості країн, що розвиваються, серйозно перешкоджаючи прогресу в досягненні кількох Цілей сталого розвитку ООН на період до 2030 року. Ситуація з конкурентоспроможністю 2019 року не обіцяє нічого хорошого. Окремі країни, гуманітарне співтовариство і всі зацікавлені сторони повинні терміново активізувати свої зусилля.

Індекс глобальної конкурентоспроможності показує, що у нинішніх нестабільних геополітичних умовах і з ймовірним майбутнім спадом підвищення економічної стійкості за рахунок підвищення конкурентоспроможності має вирішальне значення, особливо для країн з низькими доходами.

Тому в міру того, як грошово-кредитна політика починає видихатися, для економіки критично важливо покладатися на податково-бюджетну політику і державні стимули для стимулювання досліджень і розробок, підвищення кваліфікації нинішньої і майбутньої робочої сили, розробки нової інфраструктури і інтеграції нових технологій [5].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок даному напрямі

Україна одночасно приваблює та відштовхує інвесторів. Значний потенціал країни може забезпечити великий притік інвестицій, але наявні проблеми зупиняють цей процес. Подолання корупції, в першу чергу, зміна законодавства та податкові реформи, виведення бізнесу з тіньового сектору дадуть змогу привернути увагу інвесторів. При нестачі інвестиційних ресурсів в реальному секторі економіки, обмежених можливостей інвестування з боку держави і наявності ряду ризиків для продовження зростаючих тенденцій інвестиційної активності інвестиційна політика держави повинна бути націлена на впровадження ефективних стимулюючих механізмів залучення внутрішнього та зовнішнього капіталу і створення ефективної системи управління інвестиційними процесами. Держава вже приймає заходи щодо реформування законодавства, головне не зупинятися, щоб показати потенційним інвесторам чіткі наміри на вдосконалення. Тому головною метою уряду має стати створення інвестиційно привабливого клімату для України.

Україні необхідна розумна політика стимулювання інвесторів, яка надасть їм гарантії та інші заходи підтримки інвестиційної діяльності, а також наявність необхідної інфраструктури для залучення ресурсів для розвитку інновацій. Це дозволило б державі найбільш успішно інтегруватися в світову економіку, розширити можливості для інноваційних проектів та партнерської діяльності.

Усі заходи, що вживаються владою на різних рівнях для подолання виявлених проблем, повинні бути спрямовані на досягнення чітко визначеної мети, інакше вони втратять актуальність і їх ефективність не вплине на загальний результат. Проблеми та перешкоди в сфері інвестиційної діяльності повинні вирішуватися з урахуванням їх пріоритетності та серйозності в сучасних умовах, а заходи мають вживатися відповідно до визначених пріоритетних напрямів впливу задля досягнення певної мети.

Література

1. Мойсеєнко І. П. Інвестування: навч. посібник. Київ. Знання, 2006. 490 с.
2. Адлер О., Лесько О., Небава М. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. Част. 1: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2011. 117 с.
3. Романчук З. З. Фінансове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. дис. ... канд. екон. наук. 08.00.08. Львів, 2016. 226с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/dis_romanchuk.pdf (дата звернення: 12.09.2021).
4. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991р. № 1560-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/conv#Text> (дата звернення: 09.09.2021).
5. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму. URL: <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 05.09.2021)
6. Сірик Г. М, Тимченко І. О Стан та проблеми розвитку інвестиційного ринку України. Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О.Ф.. Суми, 2015 р. С. 394-395.
7. Недовіра до судової системи посіла 1 місце серед перешкод для іноземних інвестицій. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/nedovira-do-sudovoi-systemy-posila-1-mistse-sered-pereshkod-dlya-inozemnyh-investytsij/> (дата звернення: 07.09.2021).
8. Коваль Н., Терпель Л. Проблеми та шляхи покращення інвестиційної діяльності в економіці України. Економічний аналіз: зб. наук. праць. «Економічна думка». Тернопіль. 2013. Т. 13. С. 56-63.

References

1. Moiseienko I. P. Investuvannia: navch. posibnyk. Kyiv. Znannia, 2006. 490s.
2. Adler O., Lesko O., Nebava M. Ekonomika ta orhanizatsiia vyrobnychoi diialnosti pidpriemstva. Chast. 1: navch. posib. Vinnytsia: VNTU, 2011. 117 s.
3. Romanchuk Z. Z. Finansove rehulivannia investytsiinoi diialnosti v Ukraini. dys. ... kand. ekon. nauk. 08.00.08. Lviv, 2016. 226s. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/dis_romanchuk.pdf (data zvernennia: 12.09.2021).
4. Pro investytsiinu diialnist. Zakon Ukrainy vid 18.09.1991r. № 1560-KhII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991. № 47. St. 646. Data onovlennia: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/conv#Text> (data zvernennia: 09.09.2021).
5. Ofitsiynyi sait Vsesvitnoho ekonomichnoho forumu. URL: <https://www.weforum.org/> (data zvernennia: 05.09.2021)
6. Siryk H. M, Tymchenko I. O Stan ta problemy rozvytku investytsiinoho rynku Ukrainy. Ekonomichni problemy staloho rozvytku: materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii imeni prof. Balatskoho O.F.. Sumy, 2015 r. S. 394-395.
7. Nedovira do sudovoi systemy posila 1 mistse sered pereshkod dlia inozemnykh investytsii. Yevrpeiska Biznes Asotsiatsiia. URL: <https://eba.com.ua/nedovira-do-sudovoi-systemy-posila-1-mistse-sered-pereshkod-dlya-inozemnyh-investytsij/> (data zvernennia: 07.09.2021).
8. Koval N., Terpel L. Problemy ta shliakhy pokrashchennia investytsiinoi diialnosti v ekonomitsi Ukrainy. Ekonomichniy analiz: zb. nauk. prats. «Ekonomichna dumka». Ternopil. 2013. T. 13. S. 56-63.

Надійшла / Paper received : 07.01.2022

Надрукована / Printed : 31.01.2022